

> DÜBAM
YUVARLAK MASA TOPLANTILARI

SİVİL TOPLUM VE KÜRESEL SİYASET

Moderatör: Aynur ERDOĞAN

DÜBAM

SİVİL TOPLUM VE KÜRESEL SİYASET

Konuşmacılar

Ahmet MERCAN

Cevat ÖZKAYA

Genel Yayın Yönetmeni

Akif EMRE

DÜBAM Yayınları

Küresel İletişim Merkezi

Barbaros Bulvarı, Balmumcu / Beşiktaş

Tel: (0212) 274 80 21 – 274 80 22

www.dunyabulteni.net

SİVİL TOPLUM VE KÜRESEL SİYASET

(SUNUŞ)

Bu ayki yuvarlak masa toplantımızda iki önemli isim, Ahmet Mercan ve Cevat Özkaya ile sivil toplumu, modern dönemden post-modern döneme geçirdiği dönüşümü, son yıllarda gözlenen küresel hareketliliği, Arap baharı, Ukrayna ve Gezi eylemlerinde sivil toplumun rolünü, STK'ların devlet, sermaye ilişkilerini konuştuk.

“Sivil toplum” en genel düzeyde “devlet iktidarının denetimi ve baskısından uzak gönüllü teşekküllerin yer aldığı alan” olarak tanımlanabilir. Antonio Gramsci'nin kavramlaştırdığı bağlamda sivil toplum ‘devlet dışında’ bir alan olarak tanımlanmış ve devlete karşı mücadelede örgütlülüğün alanı olması istenmiştir. Ancak Gramsci'nin sivil topluma yüklediği bu ‘devrimci’ rolden çok, modern dönemde sendika benzeri STK'ların modern devletin reformuna yönelik üstlendiği aracı rolü öne çıkmıştır.

Modern dönemde, sivil toplum siyasi alanda bir baskı unsuru olarak yer alsa da ‘siyaset-dışı alan’da sivil inisiyatiflerin, bireysel hak ve özgürlüklerin sözcüsü olmuş; siyasal iktidarı desteklemek veya karşısında olmak gibi bir konumdan uzak, iktidar talebi bulunmayan yapılanma olduğu varsayılmıştır. Diğer taraftan bu görev tanımı, sivil toplumun siyasal iktidarı despotik, totaliter ya da demokratik olarak tanımlayarak kendini bunun karşısında konumlayan ve iktidarlara yönlendirme amaçlı girdiği siyasal eylemliliği kapsamıyor. Haddi zatında sivil toplumun iktidarların toplumun oylarıyla seçilmiş olmaktan getirdiği meşruiyeti yeterli görmeyerek ‘katılımcı demokrasi’ modelinde siyasi bir taraf gibi iktidarı yönlendirici bir rol üstlenmesi, post-modern dönemde kazandığı yeni anlamla ilgili. Mercan, bu doğrultuda, modern dönemdeki bir adresi, telefonu, amblemi olan STK yapılanması yerine kurumsal bir kimliğe sahip olmayan ve fakat

örgütlü bir eylemlilik içinde olan, özdeş imaja sahip yeni, muğlak sivil toplum yapılanmasına dikkat çekiyor.

Bu noktada, yeni sivil toplum yapılanmasının toplumun ekseriyetiyle çakışmayan bir rotaya sahip olması tespitiyle Özkaya, küresel karakter kazanmaya başlayan yeni sivil toplumun yerel dinamiklerden uzaklaşma serüvenine ve sonuçlarına ayna tutuyor. Özellikle Gezi eylemleri ve Ukrayna krizi çerçevesinde yeni sivil toplum yapılanmasının karakteristik özelliklerine ayna tutan konuşmacılar, Müslümanların kurduğu STK'ların anlamını da sorguladılar.

Toplumsal muhalefetin sözcülüğüne soyunan sivil toplum, toplumu ne kadar temsil ediyor? Liberal-sol hareket yeni sivil toplum örgütlenmesiyle ne tür bir ilişki kuruyor? Müslüman STK'lar neden siyasal iktidarı savunuyor? Müslümanların cemaat ilişkileri sivil toplum çerçevesinde inşa edilebilir mi? Yapıcı bir muhalefet nasıl gerçekleştirilebilir? Bu ve benzeri soruları masaya yatırdığımız toplantıda konuşmacılarımız konuya ufuk açıcı açılımlar getirdi.

DÜBAM

SİVİL TOPLUM VE KÜRESEL SİYASET

TOPLANTI METNİ

Aynur Erdoğan: Bugün sivil toplum ve küresel siyaset ilişkisini konuşacağız. Sivil toplum kuruluşları (bundan sonra STK) kabaca, “devlet iktidarının baskısı ve denetimi altında olmayan gönüllü örgütlerin yer aldığı alan” diye tanımlanıyor literatürde. Bu tanımları biraz daha açmamız gerekirse daha çok son yıllarda sivil toplum kuruluşlarına yüklenen anlamı da içerseyerek; sivil toplum kuruluşlarının demokratikleşme süreçlerine etkisi, demokratik toplum yönetimine katkıda bulunma vurgulanıyor. Bu anlamı da dahil edersek bu sefer kişinin kendini, eylemlerini örgütlediği alan olarak açtığımızda ise son yıllarda özellikle STK’ların toplumda üzerlerine aldıkları faaliyetler üzerinden, yeniden demokratikleşmeye yapılan olumlu vurgu üzerinden yönetimler totaliter, otoriter veya demokratik olarak niteleniyor. Yani bir ülkede sivil toplum örgütlenmesi ne kadar etkin ve yaygın ise o ülke o kadar demokratik. Eğer sivil toplum örgütlenmesinin önüne geçiliyorsa, buna ket vuruluyorsa o ülkenin totaliter yapılanmasının mevcut olduğuna hükmediliyor. Ama eğer özgür bırakılıyorsa fakat sıkı denetim altında tutuluyorsa ve yönlendiriliyorsa bu sefer de o ülkenin otoriter yönetime sahip olduğuna kanaat getiriliyor. Şimdi biz, bu tanımları biraz sorgulayacağız. Ve bu tanımları yüklenen sivil toplumun küresel siyasetle ilişkisini sorgulayacağız.

Cevat Bey, madem devlet dışı alanların sözcüsü bir sivil toplumdaki bahsediyoruz; Türkiye örneğine baktığımızda sivil toplum, demokratikleşme yolunda halkın sesini ne kadar temsil ediyor?

Cevat Özkaya: Sivil toplum, politik toplum meselesi çok da açıklığa kavuşmuş bir mesele değil. Yani ‘sivil toplum’ dediğimizde bizim genel anlayışımızda bunun karşılığı askeri toplum olarak algılanıyor. Bilebildiğim kadarıyla, Hegel tarafından sivil toplum ve politik toplum diye bir ayrım

yapılmış ve bu ayırım bu güne kadar bir ölçüde devam etti. Yani devletin organize etmediği, devletin karışmadığı alanlarda yaşayan, o alanlarda organize olan, ilişkilerini kendi arasında yürüten bir ilişkiler düzenini devam ettiren topluma ‘sivil toplum’ deniyor. Tabii ki bir de ‘politik toplum’ diye devletin organize ettiği bir alan var. Politik toplumla sivil toplumun iç içe girdiği iki daireyi düşünün; iç içe giriyorlar ve orada bir ortak alan çıkıyor. Bu ortak alan, STK’ların neşvünema bulduğu alan olarak kabul edilir. Bu ortak alanda hem özel, şahsi olarak devletten bağımsız hayatınızın bir kısmını sürdürebilirsiniz hem devletle aranızda birtakım alışverişlerin olduğu alandır. Burası sivil toplum alanının vücut bulduğu, neşvünema bulduğu alan olarak nitelenir. Tabii bu konularda net

Halkın çok büyük bir kısmının gittiği istikametle sivil toplumun gittiği istikametle çok üst üste çakıştığını görmüyoruz.

tanımlar yok. Bir sürü tanımlamalar var. Herkesin kendine göre bir tanımlaması var. Daha çok post modern dönemin yapıları oldukları için büyük ölçüde, post modern dönemin ...mış gibi, yapıyormuş gibi tarif ediliyor. Mesela modern dönemde olsa çok net tarifleri vardır. Ama post modern dönemde öyle de olur, böyle de olabilir denebilecek birtakım tanımlamalar var. Bunu baştan bir defa söylemiş olalım. Türkiye’ye sıra gelince, ‘Türkiye’de sivil toplum örgütleri, halkın duygularını, düşüncelerini ne kadar temsil ediyorlar’ sorusu önemli bir soru. Ve dünyada cereyan eden olaylara dönüp baktığımızda, sivil toplumun karıştığı olaylara dönüp

baktığımızda, sanki Türkiye’de tersine bir şey oluyormuş gibi geliyor bana. Türkiye’de sivil toplum, ahalinin genelinin gittiği istikamette bir faaliyet icra etmiyor gibi gözüküyor. Daha önce sivil toplumun biraz siyaset dışı bir toplum olduğundan falan bahsediliyordu. Ama bugün geldiğimiz noktada siyaseti değiştirmenin bir aracı olarak sivil toplumun kullanıldığını gördüğümüz bir iklimde yaşıyoruz. Dolayısıyla böyle bir iklimde Türkiye’deki sivil toplum kuruluşlarına dönüp baktığımız zaman, halkın çok büyük bir kısmının gittiği istikametle sivil toplumun gittiği istikametle çok üst üste çakıştığını görmüyoruz. Yani sivil toplumun devletle, otoriteyle bir karşıtlığının söz konusu olması çok anlaşılabilir bir şeydir. Zaten biraz tabiatı da budur, böyle olmak durumundadır. Yani

ahaliyi temsil etmez sivil toplum, ama ahalinin ‘bilinç düzeyini’ belli bir şekilde yükselterek, ahalinin devletten taleplerinin oluşmasına ve böyle bir kamuoyunun oluşmasına aracılık vazifesi görür aynı zamanda. Türkiye’ye baktığımız zaman büyük oranda etkin olan sivil toplum organlarının, sivil toplum organizasyonlarının böyle bir fonksiyon icra etmediklerini görüyoruz. Yani ahaliyle en azından siyasi iklimin arasında meydana gelmiş birliktelik sivil toplumla ahalinin çoğunluğu arasında meydana gelmiş birliktelikten daha sağlam bir birlikteliktir. Pratik örnek vermek gerekirse AK Parti iktidarına Türkiye’de sivil toplumu temsil ettiği söylenen organizasyonların büyük bir kısmı karşılar. Ama halkın % 50’ye varan bir çoğunluğu da AK Parti iktidarı ile arasında direkt bir münasebetin olduğu ve sivil toplum kurumlarının aracılığı olmadan AK Parti’nin kendi kendini oluşturduğu bir kamuoyuyla karşılıklı ilişkilerin cereyan ettiği bir süreç yaşıyoruz. Dolayısıyla dünyada cari sivil toplum-siyaset ilişkisinin tersine bir durum var gibi gözüküyor bana.

Erdoğan: Aslında otantik anlama baktığınızda biraz önce sizin de vurguladığınız gibi madem sivil toplum devlete biraz muhalif de olacak, karşı da olacak... O halde Türkiye’deki sivil toplum, gerçek görevini yapıyor? Şu durumda sivil toplumun kendisiyle mi yüzleşmeliyiz yoksa bizim sivil toplum anlayışımızda mı sorun var?

Özkaya: Sivil toplumun kendisiyle yüzleşilmesi gereken alanlar var, ama bizim sivil toplum anlayışımızın da yüzleşilmesi gereken tarafları var diye bakıyorum. Biliyorsunuz, asıl sivil toplumun aktif ilk siyasal faaliyette bulunması, 1975 yılında Türkiye de dahil Avrupa Topluluğu

ülkelerinin ve birçok ülkenin imzaladığı Helsinki Nihai Senedi sürecinde başlamıştır. Helsinki Nihai Senedi sürecinde güvenlik vs ile ilgili birçok şeyler vardı... Doğu toplumları yani Doğu Bloku'nun toplumları bu işin olmasını istiyorlardı. Güvenlik, sınırların bütünlüğü gibi birtakım şeyler yapıldıktan sonra Batı'nın dayattığı bir şey oldu: "Siz bunları istiyorsunuz, karşılığında biz de insan hakları bağlamında ilişkilerin devamını, ilişkilerin gelişmesini istiyoruz, yani insan hakları örgütlerinin Doğu toplumlarında faaliyet göstermesini istiyoruz." Bunda da çok büyük bir handikap görmedi Doğu toplumları. 1975'te Helsinki Nihai Senedi imzalandı ve Batılı insan

Helsinki Nihai Senedi: "Siz bunları istiyorsunuz, karşılığında biz de insan hakları bağlamında ilişkilerin gelişmesini istiyoruz, yani insan hakları örgütlerinin Doğu toplumlarında faaliyet göstermesini istiyoruz."

hakları örgütleri doğu toplumlarının yani Varşova Paketi ülkelerinin içinde organize olmaya başladıklarından 15 sene sonra 1990'da Sovyetler Birliği'nin şey yaptığını görüyoruz. Polonya'nın daha önce Dayanışma Sendikası Lech Walesa vasıtasıyla ve yanlış hatırlamıyorsam Gorbacov'un bir beyanatı var: "Biz ilk roundu Helsinki'de kaybettik. Kaybetmemizin sebebi şuydu: İnsan hakları son derece insan aklına da uygun, insanlığa da uygun bir şekilde bize sunuldu. Fakat biz şurayı algılayamadık: Biz insan hakları literatürüne sahip bir ülke değildik" diyor. Oysa insan hakları Türkiye'ye gelirken arkasında korkunç bir literatürle beraber geliyor. Biz bu literatürün ne anlam ifade ettiğini ve literatürü nasıl kullanacağımızı bilmeden zaten insan hakları bağlamı bizim kamuoyumuzu ele geçirebiliyor.

Erdoğan: Bu literatür siyasi anlam da yüklü?

Özkaya: Tabii, siyasi anlam da yüklü... Turuncu devrimlerle bu işin başladığını görüyoruz; insan hakları örgütlerinin siyasalı doğrudan doğruya etkilemeye başladığı dönem. Ama bu 1975 Helsinki Nihai Senedi'nde başlamış bir meseledir. Ve dayanışma sendikası... Sendikalar yarı resmidirler ama dayanışma sendikası bayağı bir sivil toplum örgütü vazifesi görerek ve Batı'dan aldığı sivil toplum bilinciyle beraber Polonya Jaruzelski yönetiminin altını boşalttı. Ve çöktü... Bu da zaten

Sovyetlerin ve Varşova Paktı'nın çökmesinin başlangıcı oldu. Sivil toplum organizasyonları Helsinki Nihai Senedi'nde "hükümet dışı, devletten kaynak almayan organizasyonlar" olarak tarif edildi. Sonraki dönemde sivil toplum doğrudan doğruya devletlerle bağlantıya giren, devletlerin bir kısmıyla ilişkileri olan veya devletlerle bağlı organizasyonlarla ilişkileri olan bir formata evrildi. Başlangıçta sivil toplum örgütleri, siyasete doğrudan müdahil olmayacaklardı. Yani kamuoyunun algılarını devlet erkine taşıyacaktı. Fakat daha sonra bu, doğrudan siyasete müdahil olma şekline geldi. Ve daha önceki sivil topluma ilişkin tasavvurlar, ilkeler değiştirilerek bugün sivil toplum bu hale geldi. Burada asıl söylemek istediğim, ilkelerin hele hele bu siyasal kavramlar ve toplumsal kavramlar anlamında çok değişmez olmadığıdır. Bu kavramları kim ortaya atıyorsa, çok rahatlıkla bu ilkeleri süreç içinde ve gelişmeye bağlı olarak değiştiriyor. Eğer bu değişiklikleri takip etmez de bu kavramları bu anlamda değerlendirmesek biz "bu sivil toplumdur" diye çıkış noktasında dururken sivil toplumun çok başka bir alana gittiğini görüyoruz ki, Türkiye bu handikapı yaşıyor diye düşünüyorum.

Erdoğan: *Son yıllarda söylediğiniz gibi sivil toplum kavramında şöyle bir açılım gerçekleştirildi: Demokratikleşme sürecine katkı yapan bir unsur ve bir araç olarak konumlandırılırken, demokrasinin sadece seçimden, sandığa gitmekten ibaret olmadığı ve dolayısıyla sivil toplumun bir hükümet, hükümet ederken de iktidardayken de bu siyaseti yönlendirme aracı olduğu ve bu hakka sahip olduğu gibi bir yere ulaşıldı. Bunu da 'katılımcı demokrasi' gibi bir kavramla ifade ediyoruz bu günlerde. Ahmet Bey, bu durumda bir sivil toplum kuruluşu halkı ne kadar temsil eder ve halk adına konuşma yetkisi var mıdır, dolayısıyla halk adına meydanlara çıkarak veya siyasal lobi faaliyeti gerçekleştirerek siyaseti etkileme aracı olarak meşruiyeti var mıdır?*

Ahmet Mercan: Evet, sivil toplum kuruluşu derken burada net bir tanım yok. Yani ülkemizde olmadığı gibi başka yerlerde de böyle net bir tanım yapmak zor. Çünkü şöyle bir baktığımız zaman yüzyıllar önce bir vakıf geleneği var. Sonra günümüzde daha çok dernekler var. İşte çeşitli odaklar

oluşturarak meramlarını ortaya koyan cemaatler var, sendikalar var, odalar var, menfaatlerini koruyan, meslek kuruluşlarının dayanışması için kurulmuş. Uluslararası sivil toplum kuruluşlarının faaliyetleri ve kimlikleri var, Green Peace misalinde olduğu gibi. Şimdi bütün bunları kastederek ortak bir odak noktası seçerek bunun üzerine gitmek muhal bir şey. Ama genel bakacak olursak derneklerin ağırlığını oluşturduğu, maddi ve manevi devletin dışında ihtiyaçlarını karşılayan ve meramlarını da kendi tüzüklerinden alarak ortaya çıkan kuruluşlar var. Bu kuruluşların tarihi süreç içerisinde zaman zaman farklı misyonlar

üstlendiklerini görüyoruz. Aslında sivil toplum tanımlamasına baktığımız zaman tarihi süreç içerisinde bu Batı'nın öyküsü içinde adlandırmayı inşa ederek günümüze kadar geldi. Bu itibarla, mesela Orta Çağ'da kilisenin maddi ve manevi baskısına rağmen oluşan ayaklanmalar neticesinde bugün kilisenin geldiği yer, sivil toplum kanadı ve kilise sivil toplum kuruluşlarından bir kuruluş olarak devlete doğru bakıyor. Sivil toplum kuruluşları aslında önemli misyonlar da üstlendiler. Yani Türkiye pratiğine baktığımız zaman, bir problem üzerinde yoğunlaşmakla bir siyasi hükümet üzerinde yoğunlaşmak arasında bir süreç izlendi bu süreçte. Mesela 1997'de başörtüsü Türkiye'de yasaklandı. O günden bugüne çeşitli sivil toplum kuruluşları bu yasağı protesto anlamında, unutturmamak anlamında, bunun anayasayla, yasalarla yasağın irtibatını kuramama anlamında sayısız mücadele yöntemleri denediler. Çok düşündürücü, ironik mücadeleler verildi. Ve neticede 17 sene sonra nihayetinde bu sorunun çözüldüğünü gördüğümüzde bu hareketlerin veya bu çabanın boşa gitmediğini, sivil toplumun bir yere oturduğunu görebiliyoruz. Yine Kürt sorununda bu tip yapılar, bu tür çalışmalar, atraksiyonlar bulmak, görmek, tespit etmek mümkün. Ama bu son geldiğimiz aşamada Gezi örneğinden kalkarak bir tanım yapacaksak bu söylediğim muhtevayı orada bulmak mümkün değil, çok farklı. Sorun üzerinden değil de sorunu üreterek ve sorunu bahane

ederek başka bir yere evrilme misyonunu üstlendiler. Bunun da arka planına bakacak olursak Cevat Hoca'nın bahsettiği 1975 dönemi çok önemli. Helsinki Süreci Doğu toplumlarını Batı'nın, Amerika önderliğinde, insan haklarıyla hizaya getirdi ya da insan hakları bağlamında denetlemeye tabii tutarak bir iç dönüşüme vesile oldu. Arkasından ne oldu? İki kutuplu dünya, küresel dünya diye adlandırılmaya başlandı ve Irak I. Körfez Savaşı bunun nirengi noktası oldu. Orada yapılan edilenler bir zihni dönüşümdür. Oraya ayrı parantez olarak belki girmek lazım... Ondan sonra gelişen süreçte artık dünya, Amerika liderliğinde Batı Kültürü'nün, Batı zihni yapısının denetimine ve açılımına girince sivil toplum bu süreçlerden çok etkilendi. Bu ne demek? Artık milli devletler, küresel sermaye karşısında bir direnç noktası, bir engel olarak görülmeye başlandı. Bu milli devletlere, aykırı ses çıkarmaları karşısında ya da milli bir duyarlılık oluşturmaları karşısında küresel sermayenin bir rahatsızlığı doğuyor. Yani küresel sermaye, sermayenin doğası gereği bütün dünyanın her yerine yayılmak ve oralardan beslenmek istiyor. Ve özellikle küresel süreçten sonra da ekonomi ile siyaset piramit olarak yer değiştirdi. Yani ekonomi artık siyasetin belirleyicisi durumuna geldi. Siyaset, ekonominin kanatları altında ya da ona ayarlı kendini hissetme durumunda... Ve Arap Baharı'na baktığımız zaman bunu görebiliriz. Ondan önce hiçbir devrim ya da hiçbir değişim bu domino etkisini yapmış değildi. Kimisi devrim diyor ki, bunun içini tam doldurmak kolay değil. Bu etkinin ya da bu değişimin içeriğine baktığımız zaman, ne içeriğinde elle tutulur veya çok tatminkar bir içerik söz konusu, ne de bir gövde var ortada. Yani bunu kim yaptı, dediğimizde birbirlerine zıt bir mozağin oluşturduğu bir gençlik hareketi öne çıkıyor. Bunun da imkanının internet marifetiyle, sanal yol aracıyla oluşturduğunu görüyoruz. Bu itibarla buradan kalkarak Ukrayna'ya, II. Mısır olayına, Adeviyye Meydanı'na ve Gezi olaylarına baktığımız zaman bunların hepsinde bunun izlerini görmek mümkündür. Gezi Parkı olaylarına baktığımız zaman ortada

Gezi örneğinden kalkarak bir tanım yaparsak bu söylediğim muhtevayı orada bulmak mümkün değil, çok farklı. Sorun üzerinden değil de sorunu üreterek ve sorunu bahane ederek başka bir yere evrilme misyonunu üstlendiler.

Bu iktidar değiştir-
me yöntemi, kü-
resel sermayenin
rahatsız olduğu
milli bir direncin
oluşması karşısın-
da bir değişimi
öngörüyor.

tanımlanmış, öteden beri bildiğimiz kurumlar yok ortada. Veya tespit edilmiş bir sorun olarak ortaya çıkan şey, ağaçların kesilmesi olarak beliriyor. Fakat akabinde konuşulduğunda işte 3. havaalanının İstanbul'a yapılmaması, buna bağlı olarak birtakım yatırımlarla alakalı şeyler ortaya çıkıyor. Bunların arkasına düştüğünüz zaman uluslararası sermayenin rekabeti ile karşılaşıyorsunuz. Yani orada yönlendirmenin olmadığını söylemek saflık olur. Uluslararası bir kanal, 8-12 saat direkt canlı yayın yapıyorsa, bu problem Türkiye'den ziyade, dünyadaki belli odakları çok daha ilgilendiriyordur. Tabii yine Cevat Hoca'nın dediği gibi milletle sivil toplum arasında mesafenin açıldığını da görüyoruz bu süreçle birlikte.

Küresel dünyanın dinamikleri daha çok liberal eğilimli bir atmosferi öngörüyor. Ve sivil toplum kuruluşları da buna kendiliğinden adapte olacak bir yapıya sahip. Yani tüzüğü belli, faaliyet alanı belli, amacı tanımlanmış ve hükümetle halk arasında yaşanan sorunları gidermeye çalışan bir sivil toplum yok karşımızda. Bir yere mensup olmayan, mensubiyetini sanal alem üzerinden kuran ve çoğu da kendi ismiyle ortaya çıkmayan, sanal alemde sanal isimlerle maskelerle ortaya çıkan bir oluşum... ve bir kuşaktan bahsediyoruz. Bu kuşak, kültürel olarak da dünyanın kültür atmosferinden, popüler gençliğinden besleniyor. Bu popülerlik homojenleştirici bir yere oturuyor. Yani Mısır'daki, Ukrayna'daki ve Gezi'deki gençlerin tavırları, davranışları, dinledikleri müzik, kullandıkları dilin ironik yapısı ve iktidara

bakışı... hepsi sorunlu. Ve bunun arkasında bir özgürlük arayışı var ama bu özgürlük arayışının tanımı yok. Yani neyin özgürlük olduğu ve neyin arandığı sorusu cevap bulamıyor. Ya da daha önceki hak mücadelelerinde belli kesimler net bir işaretle bulunurlardı. Anayasanın şu şu maddelerinin değişmesi lazım. Ya da işte bu anayasa maddelerine göre bu yapılan uygulamalar doğru değil, denirdi. Ama bugün, gövdesi olmayan, kurumu olmayan bir kitle var. Ve bu kitle sadece rahatsız olduğunu söylüyor. Ve bu rahatsızlığını da iktidarın değişmesi talebine kadar götürüyor. şimdi bu demokratik söylemde iktidarın paylaşılması fikriyle de çok uyuşur halde değil. Bu iktidar değiştirme yöntemi, küresel sermayenin rahatsız olduğu

milli bir direncin oluşması karşısında bir değişimi öngörüyor. Türkiye'deki veya Ukrayna'daki ya da Mısır'daki durum böyle. Şimdi demokratik bir dünya deniyor, küresel dünya, Birleşmiş Milletler deniyor ve demokrasi dünyanın her yerine sunulurken bakıyorsunuz bir taraftan Mısır'da bir ihtilal destekleniyor. Ve orada seçimle gelmiş bir insan indiriliyor ve askeri diktatörlük iktidara getiriliyor. Ve arkasından maddi kredilerle, refahla destekleniyor.

Özkaya: Bu, üstelik ilk defa yapılmadı. 92'de Cezayir'de yapıldı aynı şey, 2006'da Hamas seçiminde Filistin'de yapıldı. Hani Büyük Ortadoğu Projesi'ni uygulayacağız, dedikleri şey, 2-3 ayağından bir tanesi demokrasiydi. Ve demokrasi bu şeyin aleyhine bir sonuç vermeye başladığında, yani Batılı güçlerin istemediği bir sonucu vermeye başladığında demokrasi de çok anlamlı olmaktan çıktı. Bana kalırsa bugün Ortadoğu toplumlarında demokratik bir yönetimi asla istemiyorlar. Ve eski rejimlerin devamına imkan sağladılar.

Erdoğan: *Aslında demokrasinin krizini saklayan gizleyen bir unsur haline geliyor sivil toplum. Çünkü demokrasinin yönetim, meşruiyet ve temsiliyet krizi var. Fakat sivil toplum örgütlülüğü bir şekilde toplumu temsil eden, demokrasiyi işleten bir örgütlenme, faaliyet biçimi, siyaset aracı olarak ortaya çıktığında demokrasinin bu krizini ötelemiş oluyoruz bir şekilde. Ve toplumdaki birçok siyasal grup, muhafazakar diyebileceğimiz, liberal diyebileceğimiz, solcu diyebileceğimiz birçok grup da sivil topluma vurgu yaparak siyasetini meşrulaştırmaya ve temsil hakkının kendinde olduğunu iddia etmeye çalışıyor. Siz bunu nasıl yorumluyorsunuz? Yani sivil toplum burada biraz her kilide uygun bir maymuncuk işlevi görüyor sanki...*

Özkaya: Son zamanlardaki iktidar değişimlerinde kullanılan gençlik örgütleri daha çok Soros'un Açık Toplum Enstitüsü tarafından destekleniyor. Ve desteklediğini de söylüyor. Şuraya şu kadar verdim, buraya bu kadar verdim diye, sitesine girdiğinizde görüyorsunuz. Hani bu işler devletlerden ayrı olacak diye tasavvur ediliyordu. Galiba dışişlerinin Avrupa işlerinden

sorumlu Bakan Yardımcısı Victoria Nuland'ın Kiev'deki büyükelçiyle görüşmesi... demek ki sadece Amerika dinlemiyor, Amerika da dinleniyor. Victoria Nuland'ın bayağı küfürlü sözlerle AB'yi bırak bir kenara diyerek Ukrayna'daki muhalif kesimle direkt ilişkide olduklarını ve bu ilişkinin bir biçimde desteklenmesi gerektiğini kendi ağzıyla söyledi. Dolayısıyla böyle naif pozisyonlara girmenin bir alemi yok. Yani sivil toplum örgütleri için 'devlet ilişkileri olmayan' diye tanımladığınız zaman, başkalarını hesaba çekmek için bunu kullanıyorsunuz ama kendiniz bayağı da bu devletle ilişkiler bağlamında bu işi yürütebiliyorsunuz. Şimdi, bir maymuncuk vazifesi mi görüyor? Soros'un önemli bir açıklaması var: "kamuoyunu

Soros: "kamuoyunu herhangi bir şeye karşı harekete geçirmek, herhangi bir şey için harekete geçirmekten daha kolaydır" diyor.

herhangi bir şeye karşı harekete geçirmek, herhangi bir şey için harekete geçirmekten daha kolaydır" diyor. Yani şunu yapalım diye harekete geçirmek değil ama şunu yıkalım diye harekete geçirmek çok daha kolay. Netice itibariyle bu sivil toplum organizasyonlarının bir nevi aracılık yaptığı renkli devrimler, Mısır'daki Kifaye Hareketi, Türkiye'de Gezi dahil olmak üzere bir özgün duruş sahibi değildir sivil toplum kuruluşları burada. Sadece tek bir hedefe odaklandırılmıştır: "bu gidecek!" Peki gidecek de ne olacak sonu? Yani arkasını düşünmeden sadece onu yıkmaya dönük olarak organize edilmiş bir hareketler bütünü var. Özgün bir tasavvuru yok: 'ben şöyle bir toplum istiyorum, özgürlük istiyorum'.

1. Nedir özgürlükten kastın, ne istiyorsun özgürlük olarak, 2. bu tür organizasyonlarda iki yanlış değerlendirme oluyor bana kalırsa... Birincisi, eğer ortada yerel bir sorun yoksa, diyelim ki ekonomik gidişten şikayetçi olan bir halk kitlesi yoksa veya özgürlüğün kısıtlandığından şikayetçi olan büyük bir halk kitlesi yoksa burada olay çıkartmak çok zor. Türkiye biraz belki bu ikinci duruma örnek... Burada olay çıkartmak çok zor... Mesela Ukrayna'da ve Sırbistan'da ilk başladığı zaman bu olayları orada çıkartmak çok kolaydı, altyapısı tahrip edilmiş, ekonomisi yıkılmış, gerçekten bir savaştan çıkmış, özgürlük alanları sıkıntıya uğramış. İşte ne deniyor 2000 yılında 16 tane üniversite öğrencisi Miloşeviç iktidarını yıkacak deseler daha önce Miloşeviç güler geçerdi. 16 tane üniversite öğrencisi birtakım

talepleri taşıyorlar ama bunların yardım aldıkları birtakım gruplar da var. Yani bu, kendiliğinden olan bir şey değil. Biz, yerel sorunları ihmal ederek değerlendirmeye başladığımız zaman sadece komploya doğru kayıyoruz. Ama gayet naif bir şekilde bu iş yerel sorun olmaktan çıktı, 16 üniversite öğrencisi, Gezi’de birkaç tane ağaçtan huzursuz olan öğrenci, Ukrayna’da şundan huzursuz olan ve aylarca bu işi devam ettirecek kadar idealist olan birtakım insanlar, bu işi yaptı, dediğiniz zaman da başka türlü bir naifliğe düşüyorsunuz. Buna uluslararası ilişkilerin hem enformasyon anlamında hem öğrenim anlamında hem basında destek anlamında hem de fiili parasal anlamda destek verdiğini biliyoruz. İkisini bir arada düşünmek zorundayız. Sivil toplum örgütleri bu kitlelerin buraya toplanmasına ve bu kitlelerin nasıl hareket edeceklerine ilişkin bir üst akıldan aldığını aşağıya doğru yaygınlaştıran ve o kitlenin direncini takviye eden bir süreç işletiyor. Sadece çadırda oturmak şeklinde meseleyi algılamış olsalar 40 gün çadırda oturamazlar. Ama orada tiyatro yapmak, eğlenceler tertip etmek, başka türlü faaliyetlerde bulunmak...

Erdoğan: Komün hayat modeli geliştiriliyor?

Özkaya: Evet hayat modeli oluşturmak... 50 gün 60 gün orada duruyorlar, bunlar yiyeceklerini de evlerinden getirmişler! Aklımızla alay etmesin kimse. Ama bir sorun yoksa, yok olan sorun üzerine bu hareketler yapılabilir mi, zor olur. Türkiye’de yapılması isteniyor ve zor oluyor netice itibarıyla. Türkiye’de eğer Ukrayna pozisyonu bir durum olmuş olsaydı, Gezi eylemi öyle birkaç yüz binle -100.000 veya 10.000 diyorlar- kalmazdı.

Erdoğan: Sorun olmadığı için mi, yoksa halkın farklı refleksleri olduğu için mi?

Özkaya: Tabii ki sorun var. Gezi’ye gelen insanlar, seküler hayat tarzının inşa edildiği ve seküler hayat tarzını yaşayabilecekleri bir Taksim Meydanı’na muhafazakar bir iktidarın müdahale etmesini istemiyorlar. Bu, onlar açısından bir sorun. Fatih Camii avlusuna meyhane kurulduğu zaman muhafazakar özellikli insanlar nasıl tepki göstereceklerse, oraya

tepki gösteren de bir kesim var. Bu kesim Türk halkının çok büyük bir çoğunluğunu teşkil etmiyor ama etkin bir çoğunluğunu teşkil ediyor. Dolayısıyla onların o hassasiyetlerinin kitleselleştirilmesinde bir vasıta olarak kullanılmasını kastediyoruz.

Erdoğan: Bu kitlenin etkinliği nereden geliyor?

Özkaya: Müslümanlığını önceleyen insanların 70’li yıllara kadar siyasetten tamamen dışlandığı bir dönem yaşadık. Yani bu insanlar o zamana kadar kendi hayatiyetlerini ve varlıklarını devam ettirmek ve hatta biraz içlerine kapanarak kendi geleneklerini devam ettirmek şeklinde yaşadılar. Ve etkin olan kimdi? Devletin bütün ortaya çıkmış gelirlerini ve imkanlarını rahatlıkla kullanan kesim, bir elit kesim vardı Türkiye’de. Ve entelektüellik bunların harcıydı, entelektüel dediğimiz olay, bir jenerasyonda, bir nesilde şehirli olarak çıkabilecek bir olay değil. Bu bir gelenekten gelir. Osmanlı paşa neslinin bir kısmı Cumhuriyet’e intikal etti, bir kısmı yeni Cumhuriyet’in kuruluşunda doğrudan doğruya yönetimle iç içe oldular. Ve bu yönetimle iç içe olanlar iki jenerasyon sonra milletin genelinden çok daha farklı bir hayat tarzı ile idame-i hayat eylemeye başladılar. Tiyatro onlarındı. Hala daha Türkiye’de Müslümanlığını önceleyen bir kesimde sanat çıkmamıştır doğru düzgün. Tiyatro onlarındı, sinema onlarındı. Biz itibar etsek de bizi oraya almadılar. Çünkü onların etkinlik alanıydı. Yücel Çakmaklı denen bir sinemacının hayat hikayesini okuduğunuz zaman, oraya girmek için olağanüstü gayretler gösteren ama durmadan dışlanan bir adamın hikayesini bulursunuz. Yücel Çakmaklı, muhafazakar kesimden birisiydi. Dolayısıyla onlar etkindiler. Basında da etkindiler. Geçenlerde sol tandanslı bir hanım yazar dedi ki: ‘Evet, siz siyasal olarak iktidara gelebiliyorsunuz, kitleler size oy veriyorlar ama iktidar sadece siyasal iktidardan ibaret bir şey değil, kültürel iktidar bizim elimizde ve bizim elimizde kalacak’. Yani onların elinde kalıp kalmayacağına ilişkin böyle bir kehanette bulunmasını çok anlamlı bulmuyorum, onların elinde kalacağını da zannetmiyorum. Ama şu anda onların elinde olduğuna ilişkin epeyce bir alamet var. İşte bu, kültürel hayatı elinde tutan, yayın organlarında arz-1 endam edebilen, televizyonlarda arz-1 endam eden, sanat alanında arz-1

endam eden kitle, etkin kitledir.

Erdoğan: Aynı zamanda biraz önce tasvir ettiğiniz o küresel muhalefet kültürünü de taşıyan kitle... Dolayısıyla bu kitle diğer 'halk' olarak nitelediğiniz kitleden daha çok küresel, daha uluslararası ilişkilere hakim diyebilir miyiz?

Özkaya: Aynen öyle... Daha çok küresel, daha fazla uluslararası ilişkilere hakim ve bütün demokratik söylemlerine rağmen hala o büyük tabanı hala adam etmeye çalışan bir kitle. Türkiye'deki sorun, o kitlenin etkin kitle tarafından adam edilmekten azad olması ve kendi kendine adam olmaya çalışmasıdır. Bütün hatalarına, noksanlarına rağmen bunu siyasal alanda ifade etmeye çalışan bir siyasal iktidarın varlığı, öbürlerinin siyasal hakimiyet alanlarını ve giderek ekonomi ve basındaki hakimiyet alanlarının daralmaya başlaması... Yani oraya yeni ortakların gelmesi, ciddi bir tedirginlik meydana getiriyor. Siyaset, netice itibariyle kitlelerle beraber yapılan bir iştir. Batı normlarının koyduğu şekliyle seçim yapılacak,

seçimde en çok oy alan iktidar olacaktır. İktidarın değişim metotlarından biri bu. Normalde Batı'nın bize telkin ettiği şey, seçimden seçime iktidarlar değişmelidir. Seçimle gelenin seçimle gideceği bir sürecin var olması lazımdır. Peki seçimle gelmekten umudunu kaybettiğiniz zaman, askeri darbeleri de yapamaz hale geldiğiniz zaman, başka türlü bir darbe biçimini gündeme sokuyorsunuz. Sivil toplum örgütleri tam da bu arada sizin dediğiniz maymuncuk görevini ifa ediyorlar. Yani ne olacak şimdi, kitle geldi yürüdü Taksim'de. Ve bunun arkasından hemen iktidar değişikliği istediler. Mısır'da olduğu zaman bu iktidar değişikliği veya Ukrayna'da

olduğu zaman normalde seçimlerle iktidarın, normal seçimlerle iktidarın değişmesini kabul eden Batı Dünyası, kitlesel birtakım eylemlerle aktif bir grubun seçim sonuçlarını da etkileyecek biçimdeki huzursuz hale getirerek, ülkeyi yönetilemez hale getirerek, onun akabinde yapılan seçimlerin sonuçlarını tabii olarak kabul etmiştir. Burada asıl üzerinde

Burada asıl üzerinde durulması gereken şey, iktidarın değişiminde seçimin dışında başka bir aktörün de etkin hale gelmesi ve bunun Batılı toplumlar tarafından ve bize demokrasi telkin eden toplumlar tarafından kabul ediliyor olmasıdır.

durulması gereken şey, iktidarın değişiminde seçimin dışında başka bir aktörün de etkin hale gelmesi ve bunun Batılı toplumlar tarafından ve bize demokrasi telkin eden toplumlar tarafından kabul ediliyor olmasıdır. Türkiye'de bugünlerde birtakım ölümler oldu. Türkiye bunu biraz daha katı ve rasyonel yaşar pozisyona geldi. Çok açık ve net söylüyorum eğer seçimlerin sonucundan ümitli olmuş olsalardı, bu öldürme hadiseleri asla ortaya çıkmazdı. Bu, sokakları hareketlendirme hadisesi asla ortaya çıkmazdı. Nasıl olsa sandıkta biz bu seçimi alamayacağız. Öyle bir şey yapalım ki 10-15 gün içinde ülkeyi yönetilemez hale getirerek kitleyi umutsuzluğa sevk edip, bunu da mevcut iktidarın yaptığını ortaya koyup bu kitleyi başka birine oy vermeye icbar edelim. Çünkü seçimi iptal edebilecek pozisyonları yok. Aynı şeyi farklı bir biçimde askeri yönetim yapıyordu. 1978 yılında Ecevit iktidardaydı. Ve o dönemde, Çorum'da ve Maraş'ta hadiseler oldu. Alevi ve Sünni çatışması üzerinden meydana gelmiş hadiseler... 80'den sonra Ecevit iktidardan düştükten sonra bu hadiselerin niye

meydana geldiğine ilişkin sebepleri anlatırken dedi ki 'Bana 11 ilde sıkı yönetim ilan et' dediler. Ben dedim ki '11 ilde sıkı yönetim ilanına lüzum yok, benden ne istiyorsanız size vereyim, askeri yetkileriniz de mevcut, bu yetkilerle beraber buraları idare edebilirsiniz. Daha sonra beni sıkı yönetim ilanına mecbur etmek için Maraş'taki ve Çorum'daki olayları çıkarttılar.' Maraş'ta 110 civarında insan öldü, bunun bir kısmı çok cüzi bir kısmı Sünni insanlardandı, öbürü Alevilerdi. Nihayet Türkiye Cumhuriyeti'nin vatandaşları bunlar. İnsanları birbirlerine boğazlattılar. Ve Ecevit 11 ilde sıkı yönetim ilanına mecbur oldu. Niye lazım sıkı yönetim ilanı? Sıkı yönetim

ilan edildiği zaman vali dahil olmak üzere hepsi sıkı yönetim komutanının emrine girer. Sıkı yönetim komutanı da başbakana bağlı olduğu düşünülür ama doğrudan doğruya genelkurmay başkanına bağlıdır. Yani orada hangi işi yapıyor olursanız olun, siyasi iktidarın haberi olmadan bir darbeyi rahatlıkla tezgahlayabilirsiniz. Peki bu hadiseleri ortaya çıkaranlar ne istiyorlardı, siyasal iktidar istiyorlardı, nihayet 1980’de bu siyasal iktidarı elde ettiler. Ve nitekim söylüyorlardı zaten, ‘79 yılında bizim iktidarımız hazır’, diyordu Bedrettin Demirel, II. Ordu Komutanı, ‘bizim darbe yapmak için bütün şartlarımız hazırды. Ama ortam biraz daha olgunlaşsın diye bekledik.’ Ortamın olgunlaşması 1500 kişinin daha ölmesi demektir. Ve 1980 yılında 12 Eylül’de ortamın olgunlaştığına kanaat getirdiler, o 1500 kişi de öldü. 1970-80 arasında 5000 kişi öldü. Bugün de yapılmak istenen ülke yönetilmiyor imajının yaygınlaştırılması. Facebook, twitter gibi birtakım sanal mecralar bu işi yapmaya çalışıyorlar. Peki realite böyle midir? Hayır, realite böyle değil. Realitede her şey dört dörtlük mü? Dört dörtlük nerede, ne var ki? Mesela ‘muhafazakar bir iktidar kürtaja karşı çıkıyor, benim bedenimden ona ne?’ diyor. Kardeşim, muhafazakar iktidardan bahsediyoruz. Muhafazakar iktidar, ben senin bedenine müdahil olamam, kürtaja karşı çıkamam diye bir şey söyleyemez. Kürtaja tabii ki karşı çıkacak, muhafazakar olduğunu söyleyerek geldi buraya. Bu, senin bedenine fiilen müdahil olması anlamına gelmiyor. Elbette politika olarak bunu tavsiye edecektir. Yani modernizmin eşitleştirici mantığını kullanarak adeta bir despotizm uygulanıyor, ‘Kürtaja karşı çıkamazsın’, ‘Niye karşı çıkamam, hangi gerekçe ile karşı çıkamam?’ Demek istediğim şu, kendi algılarını toplumun tüm algısı olarak lanse edebilmek ve bunu toplumda yaygınlaştırabilmek, bunu dünyaya yaygınlaştırabilmek imkanına sahipler.

Erdoğan: Sivil toplumun küresel bağlantısına geri dönecek olursak 1992 yılında Birleşmiş Milletler’in Çevre ve Kalkınma Konferansı’na 1400 tane sivil toplum kuruluşu katılmış. Bu, sivil toplumun küreselleşmesi ve küresel uluslararası organizasyonlarda etkin olma yolu olarak sunuldu ve demokratikleşme, küresel demokrasinin gelişimi bağlamında da önemli bir adım olarak lanse edildi kamuoyuna. Bize STK’ların uluslararası organizasyonlarda etkin olma sürecinden biraz bahsedebilir misiniz?

A.M: Daha önce şu birkaç noktaya değinmek isterim. Gezi ve Ukrayna'ya baktığımızda burada yeni döneme has ve bundan sonra da sürececek olan yeni bir sivil toplum yönlendirmesi ile karşı karşıya olduğumuzu görürüz. Bu da şu: Algı yönetimi... Sizin haklı olmanız gerekmiyor, yani % 10'luk veya % 5'lik bir tutamak elde ettiğinizde bunu çok güçlü bir tanıtımla % 50'yi geçen büyük bir problem haline getirebilirsiniz artık. Gezi'de yaşadığımız buydu. Arkasında müthiş bir reklam çalışması var. Biliyorsunuz kötü bir ürünü bile iyi bir hale, ihtiyaç duyulmadığı halde ihtiyaçlı hale getirme tanıtımına, en kısa, en çarpıcı biçimde ulaşmayı gerektiren bir ameliyeye reklamcılık diyoruz. Bu da ayrı bir konu olmakla birlikte, algı yönetiminde

Gezi ve Ukrayna'ya baktığımızda burada yeni döneme has ve bundan sonra da sürececek olan yeni bir sivil toplum yönlendirmesi ile karşı karşıya olduğumuzu görürüz. Bu da şu: Algı yönetimi...

reklamcılığın çok iyi kullanıldığını ve nasıl kullanıldığını Gezi olaylarında yakalıyoruz. Sivil toplumun dış ülkelerde faaliyet yapabilmesinin önünü açan, bu iktidar. Demokratikleşme paketi açtı ve yine şu anda açılmak üzere, demokratikleşme paketi var. Ve bu iktidarın başına 'diktatör' diyorsunuz. Onun içeriğinin olup olmasını kimse düşünür mü düşünmez mi ya da demeden siz bunu söylediğinizde bir algı oluşturabiliyorsunuz, niye? Hitabetten bir parça alıyorsunuz, başka bir yerden bir parça alıyorsunuz ve hepsini birleştiriyorsunuz, bir diktatör üretiyorsunuz. Ve bunun da bu ülkeyi yönetemeyeceğini söylüyorsunuz, bunu nereye paslıyorsunuz, dünyanın siyaseti dizayn etmeye çalışan kurumlarına paslıyorsunuz.

Amerika'daki, İngiltere'deki gazeteler, hepsi birlikte bunu işliyorlar. Ama gelin bunun yerine bakalım bu gerçekten böyle mi? Hani Mehmet Akif'in 'ölü mezarda mı, Fatiha okuyorsun ama' diye bir hikayesi vardır, çok ilginç. Şimdi burada da öyle bir şey... Şimdi Türkiye siyasi tarihine baktığımız zaman ben 3 sene siyaset yapacağım, ondan sonra siyaseti bırakacağım, çünkü arkadan gelen birikim var, gençlere siyasetin yolunu açalım, seçilme yaşını düşürelim, seçme yaşını düşürelim diyen bir diktatör, şu ana kadar Türkiye'de var mı bilmiyorum. Şimdi burada diktatör üretimi ile kalmıyor, sivil toplum ayağında kalmıyor, siyasete de yansıyor. Ve bugünkü siyasetin seviyesine bakalım... Muhalefet çözüm

veya projeleriyle ortaya çıkmıyor. Burada bir diktatör var, biz diktatörü devireceğiz diye ortaya çıkıyor. Ama bu devirecek insanların parti içindeki konumlarına geldiğiniz zaman bir aile şirketi gibi, bütün makamları tuttuklarını görebiliyorsunuz, kendi içlerinde bin bir sorunla yaşadıklarını ve parti içerisinde bir huzurun bir paylaşımın ortaya çıkmadığını, hak edenin bir yerde olmadığını çok açık görüyorsunuz. Ve siyasette şu an yerel seçimleri belirlemede bu sivil toplumun kullandığı imajlar, tamamen imaj çalışmaları sürüp gidiyor.

Özkaya: Algıyı meydana getirmek ve algıyı yönetmek meselesi... Bir yere kadar insanları etkiliyor. Şimdi mesela Ukrayna'daki gibi değil Türkiye'de. Karşı tarafta da algıyı değil, realiteyi yönlendirebilecek bir iktidarı ve medyası var. Açık söyleyelim, eğer bu medya 1970'li yıllardaki gibi olsaydı ya da % 50 ile iktidara gelmemiş olsaydı bugün çoktan gitmişti.

Mercan: Bence en büyük kazanımı tespit edemedik şu ana kadar. Bu ses kasetlerinin bir montaj ürünü olduğu ve kişinin ses tonuyla ters örneklerinin de üretilebileceği görüldü, sanal dünyanın inandırıcılığı büyük ölçüde yara aldı. Bu çok önemli bir merhaledir. Başbakan kendi sesiyle kendi varlığıyla meydanlara çıkarak konuşuyor ve bu konuşma ile o üretilen sanal dünyanın konuşmalarının arasında halk bir karar veriyor. Ve şu an izlediğimiz kadarıyla bu sanal dünyanın ürettiği suni gerçeklik yani imajlar bu süreçte en azından büyük yara alıyor.

Erdoğan: *STK'ların küresel bağlantısına tekrar dönecek olursak...*

Mercan: STK'lar küreselleşme algısıyla birlikte liberal bir konuma evrilmeye başladı. Yani liberal atmosferin talepleri doğrusunda hareket etmeye başladılar. Bir de post modern dönemin gereği olarak biraz izafiyet kazandılar. Daha çok girişim grubu olarak ortaya çıkıyorlar. Mekanı olan, tebliği olan kurumlar biraz daha arkada kaldılar. Bir anda örgütlenebilme başarısına sahipler. Yani sanal ortam üzerinden hareket ettiği için bir anda örgütlenebiliyor, çok çarpıcı ironik dili alıp gezdirebiliyor, taşıyabiliyor. Ama insanlık, dünya siyaseti şuna karar: bu, sanal mı gerçek mi? Ya da

sanalın oranı ne kadar olacak diye bir aşamaya gelecek. Çünkü eğer bu sanal dünyanın geçerliliği bu kadar derinleşirse bir iktidarı değiştirmek çok kolay olmaya başlayacak. O zaman sivil toplum nasıl yürüyor? Bu anlamda bir önceki adımlara bakalım. Mesela Amerika'nın Irak'ı işgal etme pozisyonunda ilk defa dünya sivil örgütleri bir araya geldiler; Küresel BAK oluştu. Nispeten çok çeşitli, 150 civarında STK Türkiye'de de bir çatı altında hareket etmeye başladı. O dönem savaş karşıtı gösterilerin içinde ben de vardım. Çok yakından tanıdım, bildim, gördüm. ‹Irak'ta savaşa hayır› dendi. Şimdi baktığınız zaman hedefi belli, sloganı belli, niyeti belli, çok sade, çok basit ama o derece de ulvi bir şeyle ortaya çıkıyor. Savaş istemiyor. Yani Amerika'nın bir kıtadan kalkıp gelip yanı başımızda komşunun evini yakmasına müsaade etmiyoruz. Bunu söyleyenin kimliğine bakılmadan, bu söz doğrudur ve bu sözü etkili kılacak herkes bu konuda meşru bir iş yapıyordur. Bu oluşum, İngiltere'de, dünyanın çeşitli yerlerinde, Türkiye'de aynı zamanda, aynı günde etkinlikler yapmaya başladı. Hem kurumlar kendi başlarına faaliyetlerini sürdürdüler, hem bir araya gelerek sloganlarıyla, dövizleriyle, çalışmalarıyla birlikte hareket ettiler, mitingler düzenlediler. Biz de bunlara katıldık. Meclisten 1 Mart Tezkeresinin geçmemesinde olumlu katkıları olmuştur.

Erdoğan: Uluslararası, sivil toplum kuruluşları arasındaki o işbirliği, konsensüs devam ediyor mu?

Özkaya: Olay üzerine inşa edilen bir oluşum.

Mercan: Evet. Ama o tanışıklıktan elde edilen bir ünsiyet var. Şahsen o kurumlarla görüşüyorum zaman zaman... Belli konularda görüşüp çok farklı olsanız da bir hareket kabiliyetinizin olduğunu keşfediyorsunuz. Ama bazı konularda da ayrı durabileceğinizi anlıyorsunuz. Bu rahatlığı elde etmek, STK'ların iletişimi açısından çok önemli... Yani birbirine uzak kaldıkça birbirini olumsuzlama şeklinde duygu besleniyor iki tarafça. Ama birbiriyle aynı dili, alfabeyi konuştuğundan dolayı yan yana geldiğinizde birtakım ünsiyetlerin oluşabileceğini hissediyorsunuz. Paylaşırsanız birlikte hareket ediyorsunuz ve daha güçlü bir ses çıkartmış

oluyorsunuz. Bu tabii arka planda şunu da getiriyor; STK'ların muradı her birinin çok farklı... Temel hakları savunan insan hakları kuruluşları dediğiniz zaman işiniz biraz daha kolaylaşıyor. Biz Müslüman kimliğe sahibiz. Bizim insana bir yaklaşımımız var ve bu yaklaşımı ortaya koyduğumuzda çok daha temel hakları içine alan bir çalışmada çok daha rahat ortak bulabiliyorsunuz. Çünkü çok kuşatıcı bir dinin, çok inandırıcı, insanı aziz kılan şerefli kılan bir bakış açısıyla bakıyorsunuz ve bunun bir de ibadet karşılığı var. Kuran'da yer alan bir ilkeyle bakıyorsunuz. Onlar bunu belirtmeseler bile bu tutuma saygı gösteriyorlar. Mücadelenizin zaman içerisinde ilkesini kaybetmediğinizi görüyorlar. Bence Batı ikiz kuleler saldırısından sonra kutsalını yedi. O demir perde ülkelerini çözerken kullandığı argümanları bugün kullanamıyor. Bugün insan haklarını kendine rakip seçti. Yani özgürlük mü güvenlik mi sorusuyla Amerika dış siyaseti iflas etti. Önleyici müdahale diyerek niyet okumalarla düşman ülkeler seçerek, dış politikasındaki ahlaki tutumu, hukuki öngörüü kaybetti. Bütün bunların ötesinde tabii sivil toplumun kendi içerisinde de sıkıntıları var. Mesela dünyada küreselleşme ile birlikte yükselen dayanışmalar da var. Yani ülkeleri aşarak yapılan dayanışmalar var. Mesela insan haklarında temel argüman modern dönemde 'ifade özgürlüğü' iken, insanın varlığını gerçekleştirme sorunu iken, bugün ülkelerin imtihanı cinsiyet üzerinden yapılmaktadır. Yani siz şu cinsiyet kategorilerine nasıl bakıyorsunuz, ne diyorsunuz, bunları nasıl değerlendiriyorsunuz, şeklinde bir imtihana dönüşüyor. Burada dikkat edilecek husus bence şu; bu kadar karmaşık bir sivil toplum anlayışı ve son aşamada Gezi üzerinden sorumsuz bir kuşak varken bu nereye gidecek ve nasıl kullanılacak? O zaman "kötü bir gidiş var, bunları sivil topluma hiç yaklaştırmayalım" algısı doğacaksa bu yanlış. Bir Müslümanın sivil toplumu kendi kültürü üzerinden, kendi tarihsel serüveni üzerinden araştırarak temellerini bulması lazım. Mesela Hz. Ebubekir'in seçimindeki konuşma aslında muhalefetli yaşamı ve muhalefet ilkesini ortaya koyar. "İçinizde en iyisi olmadığım halde bu

Mesela insan haklarında temel argüman modern dönemde 'ifade özgürlüğü' iken, insanın varlığını gerçekleştirme sorunu iken, bugün ülkelerin imtihanı cinsiyet üzerinden yapılmaktadır.

göreve getirildim ve bundan sonra yapacağım hayırlı işlerde bana yardımcı olun, yapacağım yanlış işlerde bana engel olun” diyor. İşte anahtar cümlemiz... Bu bir hükümet olur, herhangi bir kurum olur ya da birkaç arkadaşın yaptığı olur, bir yönetici olur... Bütün bu işlerde konuşacağız, görüşeceğiz, araştıracağız ve yanlış yapıyorsa, bugünkü başbakan da olsa, “yanlış yapıyorsun” diyeceğiz.

Erdoğan: Peki, reel olarak şu an Müslümanların STK’larının böyle muhalif bir kimliğe sahip olduklarını düşünüyor musunuz? Muhaliflerse neye muhalifler?

Mercan: Bu konu çok dağınık ve çok parçalı bir konu. Sürekli muhalefeti korumak çok önemli. Bu muhalefet seküler muhalefetten farklı bir şey. Bahsettiğim bu hayır ve şer ayrımında durmak, sizin görüşünüzden kişiler ya da arkadaşlarınızın iktidar olduğunda da aynı itirazları haksızlık olduğunda yapabilme iradesiyle bu kimliğin farkını koruyabileceğini düşünüyorum. Bu da her şeyden önce bizim için, yani Müslüman olduğunu söyleyen insanlar için gerekli bir şeydir.

Özkaya: Buradan muhalefeti meslek edinmeyi anlamıyoruz, değil mi?

Mercan: Değil, üretken muhalefet...

Erdoğan: Bu soruyu size de yönlendireyim...

Özkaya: Hakikaten muhalefeti meslek edinmek diye bir şey var. Yani ne olursa olsun karşı çıkmak gibi bir pozisyonda durmak. Ahmet’in demin söylediği çok önemli; adilane bir yerde durmak... Adaleti icra etmek üzere bir yerde durmak... Yani Kuran’ı Kerim’deki ayet uyarınca ‘kendi nefsinizin, annenizin, babanızın aleyhinde de olsa adaleti ayakta tutun’ şiarına uygun davranmak. Bu, çok yapabildiğimiz bir şey mi? Yapamıyorsak da yapmaya çalışmamız lazım. Yani bu noktadan geri gitmiyor olmamız lazım. Açık söyleyelim; siyasal iktidarla çok muhabbetiniz olmayabilir ama siyasal iktidarla muhabbetsizliği göze alarak Allah’ın muhabbetini kazanmak için bu işi böyle icra etmek zorundayız. Bakın, tarihte çok örneği var. Ebu

Hanife diye birini hatırlıyoruz. Bir mezhebin kurucusu, ictihad ehli... Ebu Hanife'nin yaşadığı dönemdeki sultanı hatırlayan var mı? Ebu Hanife, o sultanın sofrasından uzak duran bir insan. Sultana kategorik olarak muhalif değildi ama netice itibariyle iktidarla birtakım al-ver ilişkilerine girdiği zaman buradaki özgün konumunu koruyamayacağını bildiği için... benim bildiğim kadarıyla hapisanede hayatını sonlandırdı. Ama Ebu Hanife bugün bizim için hala örnek. Söylediği hiç tartışılmaz biri değil ama bugün hala daha muhterem bir yerde duran, saygı duyduğumuz ve ictihatlarından örnek aldığımız bir insan. Demek ki doğru yerde durmak nihai olarak hem ilkesel olarak doğrudur, hem de tarihsel süreç bunun doğruluğunu ispat etmiştir bugüne kadar. Çevremizde var olan insanlara dönüp baktığımız zaman bazılarının muhalifliği meslek haline getirdiklerini görüyoruz. Daima ve her zaman haklılar, daima ve her zaman karşıda hareket eden herhangi bir insan, iş yapan kişi haksız. %70 doğru yapsa da %30 haksızlık üzerinden okunuyor. Ve bunlar bu muhalifliği meslek haline getirdikleri için, çok da iyi beceriyorlar. Peki, bu arkadaşlara muhalif olmak mümkün mü? Bunlara da muhalif olunamıyor çünkü bir hareket ettiklerini görmüyorsun, muhalefetin dışında. Muhalefeti meslek edinmek yanlış bir tavır diye düşünüyorum.

Erdoğan: *Sivil toplum dediğimizde aslında şu konuyu da biraz sorgulamamız gerekecek. Batılı anlamda sivil toplumun öngördüğü birey, kendi çıkarları, değerleri ve aklı ile hareket eden "vatandaş", geleneksel anlamdaki cemaatsel bağlarından da uzaklaşan kişi olarak tanımlanıyor. Bu tür bireylerin kurduğu örgütlülüklerin ve bireyselliklerin ancak sivil toplumu oluşturabileceği kabul ediliyor. Bizim geleneksel olarak cemaatsel bağlarımıza ve cemaat anlayışımıza baktığımızda ise bu tür bir bireyi bulamıyoruz. Dolayısıyla biraz önce bahsettiğiniz o Müslümanca muhalefeti sivil toplum anlayışı içerisinde nereye oturtacağız?*

Mercan: Batı'nın aydınlanma ile birlikte ortaya çıkardığı, 'özgür' dediğimiz bireyin aynı zamanda 'yalnız adam' olduğunu keşfetmemiz lazım. 18 yaşından sonra evinden atılan, keskin bir şekilde aileden kopan ve toplum içerisinde acımasız bir rekabette her şeye rağmen ayakta kalma

gibi bir şartların içerisinde giren insan türü. Her şeyi menfaati doğrultusunda denetleyen ve acıma hissini, merhamet hissini kaybetme sürecine salınan bir insan anlamına geliyor. Zaten insan hakları metinleri hazırlandığı zaman 1948'de, Batının birey anlayışı dünya ölçeğinde evrensel bir anlayışa oturtulamayacağından çeşitli yerlerden itirazlar geldi. Mesela Doğu toplumlarında grup halinde ve cemaat, akraba şeklinde bir yaşantı tarzı vardır. Bu yaşantı tarzının peşinen, araştırmadan ya da biçimini, muhtevasını anlamadan 'bu kötüdür' veya 'iyidir' demek, bugünkü anlayışta mümkün ama doğru değil. İnsanın fitri yapısında birlikte yaşamaya

Zaten insan hakları metinleri hazırlandığı zaman 1948'de, Batının birey anlayışı dünya ölçeğinde evrensel bir anlayışa oturtulamayacağından çeşitli yerlerden itirazlar geldi.

eğilimi var. Aile kurma eğilimi var, akrabalarıyla, insanlarla dayanışma arzusu var. Acısını paylaşmak, sevincini çoğaltmak için insanlara ihtiyacı var. Doğal bir birliktelik varsa bir köylü aynı köyden olduğu insanlarla İstanbul'a geldiğinde ölüsünü defnedecek, düğününü yapacak bir birliktelik olursa bunun bir başkasına zararı olmamak şartıyla bütün birliktelikleri korumak lazım. Bu itibarla Batı'daki birey anlayışının sadece İslam toplumlarına değil, daha doğuya gittiğinizde bile oradaki kültürlerde, mesela Budizm'de, kabul görmediğini söylüyoruz. İyi ki de kabul görmüyor. İnsanlar paylaşmayı da bilmeli, birlikte yaşamayı da. Gruplar arası ilişkiler de güçlendirilmelidir. Bireyin oluşturduğu bu mücadele serüveninin aslında toplumsal boyutta bir kıtadan kalkıp başka bir kıtayı sömürmeye dönüştüğünü görmemiz lazım. Yani Batı'nın

öngördüğü başarı skalasını değerlendirmemiz lazım. Bu skalada mesela NLP programlarına baktığımız zaman başarı testlerinde "meşru olmayan bir yoldan başarıya gitmemek daha evladır" diye bir şey yoktur. Her şeye rağmen başarılı olma önerisi vardır. İşte insanı yıkan, bireyi de yırtıcı bir varlığa dönüştüren, bu anlayıştır. Bizim tarihimize döndüğümüz zaman bizim tarihimizde yapıp etmelerimizin hep bir meşruiyet alanı olması lazım. Biz vahye inanan bir toplumuz ve vahyin kendisi, uygulama biçimleri, icthatları doğrultusunda kendimize bir alan ararız. Ama karşı taraftan, bir toplumdan nasıl uzaklaşırız, onlara nasıl benzemeyiz ya da onlarla nasıl

bütünleşiriz diye düşünmek de yanlış bir biçimdir. Bu iki davranış biçimi de bizi aynı yere götürür. O yüzden biz kendimizi hiçbir alerjiye kapılmadan ortaya koymalıyız. Mesela ifade özgürlüğünün Kuran’da temelleri vardır. İnsan hayatının öneminin temelleri vardır. Bunlar bizim için birer ibadet. Bir ülkeye, kavme olan düşmanlığınızın başka düşmanlıklara geçmemesi yönünde adaletle davranma ilkemiz var. Bunları herkese karşı uygulama durumundayız. Çünkü bunlar birer ibadet biçimi bizim için aynı zamanda. Şimdi, ifade özgürlüğünü biz bu şekilde ortaya koyduğumuz zaman bir başka görüşteki, başka dindeki ifade özgürlüğünü destekleyen bir örgütle birlikte hareket etmek söz konusu olabilir. Ve çok da sahici olabilir. Ama öyle olmadığı halde zorlama olarak öyleymiş gibi davranarak yapılan şeyler maalesef bu konudaki sentezlemeler sonunda başarısızlıkla neticelenmiştir.

Erdoğan: *Türkiye’de özellikle modernleşmenin ve sekülerleşmenin getirdiği ortamda Müslümanlar, gerek İslami eğitim vermek için gerekse bazı İslami haklarını savunmak için dernekler halinde, STK’lar şeklinde örgütlendiler. Fakat sivil toplumun tanımına baktığımızda 1- kişiyi “modern birey” olarak konumlayarak cemaatsel bağları parçalaması 2- farklı görüş ve tutumlara tolerans gösterme ve onları olduğu gibi kabul etme anlayışı Müslümanları çelişkiye düşürüyor. Müslümanın başvurduğu mihenk noktası İslami kurallarken diğer tarafta liberal özgürlükler var. Bu çelişkide Müslüman STK’lar kendi amaçları için bu aracı nasıl kullanabilirler?*

Özkaya: Müslüman dediğin insan belirli bir dünyada yaşayan insandır. Allah’a inanmak zorundadır, Peygamberin getirdiği kitap vardır ve bu kitabın söylediği hakikatler vardır. Bunları anlama konusunda bir çabanız olur ama istediğiniz gibi değişiklik yapma hakkına sahip değilsinizdir. Aile diye bir kavramdan bahsediliyorsa bu, kadın ve erkeğin oluşturduğu bir yapıdır ve çocuklar eklenir. Ama böyle bir yapıya aile diyoruz. “Toplumsal durumlar değişti, ailenin tarifini yeniden yapalım, başka bir ilişki tarzını da aile olarak niteleyelim” diyemez. İlahi olanla bağlantısını koparmış bir toplumun bunu rahatlıkla yapabildiğini görüyorsunuz. Aynı

cinsin birbiriyle evliliğini, karşı cinslerin birbiriyle evliliği gibi rahatlıkla bir aile formu içinde yapabildiğini görüyoruz ki Avrupa Birliği'nin 9 ülkesi böyle bir şeyi kabul etmiş vaziyette. Niye? Bu, toplumsal bir gereklilik olarak algılanmış. Evet, toplum bizde de önemli bir şeydir ama netice itibariyle dini olarak kabul ettiğimiz hakikatler doğrultusunda kabul edebiliriz. Bu doğrultuda olduğunu deklare edenleri öyle mütalaa etmek durumundayız. Ben Müslümanım diye bir deklarasyonda bulunduysa bir insan, ondan Müslüman gibi davranmasını istemek hakkımızdır. Ama ben Müslüman değilim diyorsa yapacağımız bir şey yok. Ondan da toplumsal konum içinde birbirimizi rahatsız etmeden nasıl davranması gerekiyorsa öyle bir davranış bekleyebiliriz. Bu noktada cemaat meselesi gündeme geldi. Cemaatler sosyolojide 'ilkel toplumlar' olarak nitelenir. Bizde ise "Allah'ın rahmet eli cemaatin üzerinde" denir. Ama cemaat dediğimiz şey nedir ve hangi ilkelere bağlı olarak varlığını devam ettirebilir konusunda tekrar bir imanlı fikretmemiz lazım diye düşünüyorum. Bildiğiniz klasik örgütlenme tarzları kendilerine cemaat dedikleri zaman, cemaat, olmazlar. Klasik bir örgütlenme tarzı abes bir şey midir? Abeslik sadece böyle bir örgütlenme tarzının kendine 'cemaat' diyor oluşunda ortaya çıkar. 'Cemaatin özellikleri nedir'e girmeyelim ama bu özelliklerin tekrar tartışılarak bizim cemaatlerimizin de bu anlamda bir tanıma çekilmesi lazım. Efendim, "cemaatin içinde birey olunmuyor, cemaatin içinde 'şahsiyet' olunur." Şahsiyet olmak da bizim için önemli bir şeydir. Eski Almanya Başbakanı Helmut Schmidt'in, yanılmıyorsam Sabancı Üniversitesi Yayınları'ndan çıkmış bir kitabını okumuştum. Orada söylediğine göre, başbakanlıktan sonra gazetenin yönetim kuruluna geçmiş. Biliyorsunuz, Almanlar randevuya dikkat ederler. 9'da toplantı yapacaklar, ama 15-20 dakika geçmesine rağmen bir hanım katılımcı gelmemiş. "Hayret nasıl oldu bu, ne oldu acaba" diye düşünürlerken yaklaşık bir yarım saat sonra gelmiş. "Neredeydin" diye sorduklarında "önümde giderken buzda bir hanım arkadaş kaydı ve muhtemelen bir tarafı kırıldı, çok da acı çekiyordu..." demiş. "Ambulans çağırmadın mı?" dediklerinde "tabii ki haber verdim, ambulans da hiç gecikmeden geldi ama çok acı çektiğini gördüm ve onun elini ellerimin arasına alarak destek vermek istedim"

demiş. Normal bir mantıkta, o işin uzmanı, ambulans geliyor, ona ihtiyaç yok diye düşünülür. Helmut Schmidt “toplantıyı bırakalım şu meseleyi bir konuşalım” diyor. Bizim çocukluğumuzda birbirimizle ilişkilerimizin sağlam olduğu ve birbirimize merhamet duyduğumuz bir iklim vardı. Merhamet lafını kullandığımızda Türkiye’de kendilerini bireyselleşmiş olarak gören insanlar, merhameti bir acıma olarak algılayıp, kendilerinin acınacak konumda olmadıklarını, birey olarak dimdik ayakta durduklarını söyleyecekler. Oysa merhamet birbirimizi takviye etmektir, birbirimize acımak değil. O Alman’ın elini tuttuğunuz zaman merhametimizin, dostluğunuzun onun gönlüne geçtiğini gösteren bir hikayedir bu. Evet, bu sizin “birey” olmanızı engeller ama şahsiyet olmanızı engellemez, diye düşünüyorum. Bugün bir cemaat meselesi yaşıyoruz. İslami retoriği kullanıyorlar ama bazı yerlerde bu tür eylemler şayet yapılmışsa -ki bu eylemlerin bir kısmına sahip çıkıyor yayın organları- buna cemaat diyebilir miyiz? Bugünlerde bizim gazetelerimizde bile bazı yazarlar “cemaat zehrinden kurtulmak” diye bir şeyden bahsediyor. Ve zihni dünyamızda böyle algılanıyor. Hayır, cemaati zehir olma haline getirenlerden kurtulmamız lazım. Cemaatin ne’liği ve ne olması gerektiğine ilişkin yeniden bir tasavvur üretmeye de ihtiyacımız var. Yani algımızı yenilemeye ihtiyacımız var diye düşünüyorum.

Cemaati zehir olma haline getirenlerden kurtulmamız lazım. Cemaatin ne’liği ve ne olması gerektiğine ilişkin yeniden bir tasavvur üretmeye de ihtiyacımız var.

Erdoğan: Toplantı sırasında sivil toplum kavramının muğlaklığına bolca atıf da yaptık ama yine de kabaca iki yaklaşımın çıktığını söyleyebiliriz. 1- Yerel dinamiklerden beslenen ve hak mücadelesi ekseninde hareket eden bir sivil toplum anlayışı. Ama bunun uluslararası siyasette çok karşılığı olmadığını görüyoruz. Daha doğrusu uluslararası siyasetteki organizasyonlarda yer bulamadığını görüyoruz. 2- Diğer taraftan liberal sol hareketle beslenen ve bugünlerde küresellik karakteri kazanan küreselleşme karşıtı bir hareketten bahsediyoruz. Ve bu hareketin de sivil toplum kavramlaştırması altında meşrulaşmaya, toplumsallaşmaya başladığını görüyoruz. Yani küreselleşmeye karşı da oluşturulan hareketin kendisini ‘sivil toplum’ olarak konumladığını

görüyoruz. Sol hareketin kriz yaşadığı 70’li yıllardan sonraki sürecin devamı olarak okunabilir bu gelime. Çünkü sol hareket, bütünsel anlamından, devrim iddiasından uzaklaşınca daha çok bireysel haklara öncelik vererek kimlik siyaseti yapmaya başladı. Ve bunun da sivil toplumda bir karşılığı var. Başka deyişle sivil toplumun küresel örgütlenmesi buna paralel olarak gerçekleşti. Sol hareket içerisinde sivil toplumsal örgütlenme biçimini meşrulaştırmak için Gramsci’nin Hegelci “sivil toplum” ve yine Rousseau’nun “toplumsal sözleşme” kavramlaştırmasına dayandırdılar. Türkiye ölçeğinde de benzer bir yapılanma görüyoruz. 70’lerden sonra STK’larda bireysel haklar... kadın hakları, çocuk hakları... palyatif siyasal mücadeleye yöneldi. Ve gelinen noktada bu hareketin küreselleşme karşıtı küresel sivil toplum hareketine de eklemendiğini izliyoruz. Bu hareketin toplumda karşılık bulan bir söylemi var mı? Daha doğrusu toplumsal talepleri ne kadar ifade edebiliyor, ne kadar dillendirebiliyor?

Mercan: 1960-70’lere baktığımız zaman, gençlik yıllarımızda, solun dünyada çok etkili olduğunu gördük. Özellikle sendikalar önderliğinde toplumu, büyük kitleleri yönlendirdi. Çok yönlü olarak, talebe hareketleri üzerinden devletteki birimlerde de etkili oldular. O dönemden sonra sol, bütün dünyada bir zayıflama sürecine girdi. Ama 90’larla birlikte de teslim bayrağını çekmiş oldu. Bundan sonra bir nostalji gibi yaşatılmaya çalışılan, suni solunumla ayakta tutulan bir sol olarak ortaya çıktı. Sol, niye böyle birden bire dünyada külli bir kayba girdi. İlk akla gelen şey: İnsanı ihmal etti, yani insanı sisteme kurban etti, insanın yaratılıştan taşıdığı özellikleri hesaba katmadı. Ölüm sonrasına bir umut vermeyen hiçbir sistem insan üzerinde uzun süre etkili olamaz. Güney Amerika Solu hariç, sol hareket, dini düşman gördü kendine. Dini ‘afyon’ olarak değerlendirdi. İnsandan uzak tutmaya çalıştı ve bunun için özellikle Çin ve Rusya’da ortaya çıkan uygulamalar, çok kanlı bilançolar ortaya çıkardı. Sonra sol içerisinde tartışmalar başladı. Kültürel sol, yenilikçi sol, Ortodoks Sol gibi farklılaşmalar söz konusu oldu. Solun, İslam’daki gibi, kutsalı ya da her ortamda uyulması gereken bireysel ibadetleri yok. Bu yüzden de kapitalizme karşı gelirken, onun versiyonu olan liberalizme teslim

olabiliyor çok kolaylıkla. En azından entelektüel bilgi düzeyi bakımından teslim olabiliyor. Aydınlanmacı olduğu için kökünde zihni bir akrabalık var, zorlanmıyor. Sol bugün yükselen İslam'a karşı kim düşmanlık yapıyorsa onunla birlikte olmayı bir ön kabul olarak görebiliyor. Türkiye'de sol oldu mu, ne kadar oldu diye her zaman tartışılır, kendilerinin de tartıştığı bir şeydir bu. Solun zaten en temel özelliklerinden bir tanesi emek-sermaye ilişkisi yeryüzünde her yerde olduğu için enternasyonal olması. Ama Türkiye'deki sol, emek-sermayeden ziyade Kemalizm'e yaslanarak toplumu düzenleme üzerine kendini konumlandırmıştı. Edirne'den öteye gidemeyen bir sol var. Tabii Türkiye'de bu konuyu aşmış aydınlar kısmen de olsa var, bunları da dahil etmiş olmak istemem. Ama kitlesel olarak bir fakirlik yaşadı ve resmi ideolojiye kendini angaje etti. Bu sefer İslam'ın yükselişi karşısında kendi içerisinde tabii bir seleksiyona gitti. Kimisi daha liberal bir konuma gelirken, kimisi resmi söyleme daha çok yaklaştı, bir kısmı zaten Kemalizm'in içinde var olmaya çalıştı. Parçalı bir yapı olmakla birlikte iktidara gelemeyen sol, ancak statüko üzerinden tesirini göstermeye başladı. Bunun da pek çok örneği ve pek çok farklı davranış biçimleri olduğunu görüyoruz. Ama bunların çok sağlıklı olduğunu veya bu ülke gerçeğinden bir hassasiyet noktası oluşturduğunu maalesef göremiyoruz. Sivil toplum aslında siyasetin içine girip hak etmediği halde... -ki burada hak etme süreci başka bir şeydir. Yani bir siyasi yapı, parti kurar, bir iddia atar ortaya, ben bununla bu şekilde hükümet olmak istiyorum der, halka rücu eder, halktan onay alır ve yönetir. Ve halktan tekrar periyodik süreden sonra yine onay için müracaat eder. Ama sivil toplum bunu yapmadan iktidarı kullanmak ya da iktidarı yönlendirmek istiyor. Özellikle sol sivil toplum anlayışında bu var. O zaman iki konu hakkında Türkiye'deki bütün sivil toplum anlayışlarının ya da fikri akımların anlaşması lazım. Bu

Sol kapitalizme karşı gelirken, onun versiyonu olan liberalizme teslim olabiliyor çok kolaylıkla. En azından entelektüel bilgi düzeyi bakımından teslim olabiliyor. Aydınlanmacı olduğu için kökünde zihni bir akrabalık var, zorlanmıyor. Sol bugün yükselen İslam'a karşı kim düşmanlık yapıyorsa onunla birlikte olmayı bir ön kabul olarak görebiliyor.

süreç böyle işlemezse Türkiye iç ve dış vesayet altına girer. Bu sürece karar verip benimsedikse, halk olarak onaylıyorsak -ki biz 4 yılda bunu yapıyoruz- bir meşruiyet biçiyoruz hareketimize. Bunun daha iyisi bulunduğu hep birlikte bunu da seslendirelim, değiştirelim ama bu, bugün geçerliyse bunu kullanmadığımız zaman neler olacağını düşünelim. Bunu kullanmadığımızda askeri dönemlerde ihtilal olurdu.

Özkaya: Şimdi de kaos...

Mercan: Şimdi de kaos çıkartıyor, sivil toplum... Eğer bugünkü paralel yapıyı da bir sivil toplum kuruluşu olarak değerlendireceksek burada biz, sivil toplum vesayeti hevesi ve girişimi olduğunu tespit etmemiz lazım. Vesayeti yani yazılı olmayan hak edilmeyen bir şeyin elde edilmesi olarak görmemiz lazım.

Özkaya: Vesayetin üniformalısı, sivili yok.

Mercan: Bir hükümet kolay oluşmuyor. Tek tek köy köy insan insan geziyor, programını anlatıyor. Öbürü de anlatıyor, o da anlatıyor. 100.000'lerce insan bir amaç için, bu ülkeyi daha iyi nasıl yönetiriz diye çalışıyor. Ve bunu topluma anlatıyor. Toplum buna inanıyor ve onu başbakan yapıyor, hükümet yapıyor, süreci bekliyor. İyi yaptıysa tekrar ödül verecek ona, onaylayacak tekrar, kötü yaptıysa ikinciye birinci yapacak ya da üçüncüyü birinci yapacak. Bu normal olarak da bizim medeniyetimize de çok aykırı bir şey değil. Ama bunun muhtevasını adil, merhametli, sevecen yapmak yine sivil toplumun katkılarıyla... Zaten sivil toplum dediğimiz şey halkın, milletin daha hareket edebilir, daha sembolik bir ifadesi. Yani milletin kurumlaşmış hali. Bu sıcaklığı verecek olan... Aslında sivil toplum biraz da bunu taşıyor, daha önceki dönemde yani 80-90'ların ikinci yarısına kadar bunu taşıyordu. İktidarlara bu iş daha yumuşak daha güzel nasıl olur'u hatırlatmak... Ama dönüşüme bakın ki Gezi olaylarından sonra Truva atı gibi hükümeti düşürme, sebep yokken sebep oluşturma, algıyı değiştirme ve bir siyasete ortak olma... Siyasete iktidar yoluyla böylece gelmek... Mesela Türkiye'deki Marksistlere bakın, başaramadılar, PKK'lı dönemde,

onlara yardım edelim, bari onlar başarılı olsun, diyebiliyorlardı. Bu ülkeye has farklı mekanizmaların, bütün fikir gruplarının bazı ilçelerde ortak noktaya özellikle bu seçilme olayında olduğu gibi gelmeleri lazım. Yani bu da özgürlüğün tanımına bağlı... Özgürlüğü her insanın her istediği şeyi yapmak olarak görmek ne kadar doğru? Ama Gezi gençliğinin tavrı bu. Ama kendi talebini ortaya koyarken başka hakları çiğnediğini görüyorsun. Mesela mülkiyet hakkına müdahale ettiğini, camları çerçeveleri indirdiğini görüyoruz. Adalet arayan bir topluluk bunu yapmaz. Bunu yaptığında zaten onun söyleminin yaptığıyla irtibatlı olmadığı ortaya çıkar. Bu itibarla Türkiye’de sivil toplum gereklidir ve bu sürekli dediğimiz, insana has olan o soyut duygular, işin güzelini yapmak için gereklidir. İnsanlar bugün birbirlerine çok çabuk ulaşıyorlar. İnsanlar birbirlerine ulaşıırken ne taşıyorlar?

Erdoğan: *Liberal sol hareketin küresel bir karakter kazanması ve Türkiye bağlamında Gezi’de ortaya çıkmasını nasıl değerlendiriyorsunuz?*

Özkaya: Sol hareket halkı hareketlendirerek Türkiye’de iktidar oluşturmaya dönük söylemlerini kuruyorlar. Fakat halkın inançlarına ve değerlerine itibar etmeden kendi ellerindeki şablonu halkın üzerine koyarak bir nevi Kemalizm’in yaptığı halkı adam etme hikayesini sol hareket farklı bir biçimde yapmaya çalıştı. Bu insanlar ne düşünüyorlar, ne yapıyorlar, nedir bunların dünyası diye düşünmeden bir şablon üzerinden ahaliyi okumaya çalışıp bu şablona uydurmaya gayret ettiler. Tabii bu ahaliyle aralarında bir kan uyuşmazlığı meydana getirdi. Ellerindeki şablon da yaşanan hayata ilişkin hikaye de yanlış olduğu için giderek daralan bir sonuç ortaya çıktı. Bu daralmanın içinde, “biz yanıldık” diyenlerin sayısı çok az oldu. Hayır, yanılmadık, bizim şablon doğru ama biz bu şablonu gerektiği gibi uygulayamadık, deme noktasına gelince toplumdan tümüyle koştular. Ve nihayet 90’lı yıllardan itibaren dünyadaki iddiasını da kaybedince devasa birikimlerini

Liberal söylemin getirdiği iklim içinde iktidarın karşısında yer alan bir konum üreterek hem kendi mazileriyle tutarlı olduklarını ortaya koymak istediler hem de olumlu bir görev yaptıklarını varsaydılar.

bir yerde ifade etmeleri lazımdı. Liberal söylemin getirdiği iklim içinde iktidarın karşısında yer alan bir konum üreterek hem kendi mazileriyle tutarlı olduklarını ortaya koymak istediler hem de olumlu bir görev yaptıklarını varsaydılar.

Erdoğan: Diğer taraftan içeriğinde darbe anlamı taşımayan, iktidarı devirmek yerine onu eleştiren bir muhalif hareket de görünmüyor. Dolayısıyla Gezi hareketinin ve liberal sol hareketin bu kadar güçlü olmasında, neredeyse muhalefeti dillendiren tek ses haline gelmesinin sebepleri arasında başka türde bir muhalefet eksikliği yok mudur?

Muhafazakarlar, Müslümanlığını ön-
celeyen insanlar fikri
anlamda daha yet-
kin olsalardı acaba
liberal entelektüel
kesim dediğimiz
kesim siyasal iktidar
üzerinde bu kadar
etkin olabilir miydi?

Özkaya: Netice itibariyle bu işin teorik tarafını liberal sol muhalefet dediklerimiz yapıyor zaten. Cumhuriyet Halk Partisi'ni eğer <sol> diye niteleyeceksek -çok zorlanıyoruz ama netice itibariyle solcuların toplandığı yer de orası-solun, teorik çerçevesini çizdiği bir muhalefet değil. Ama kendilerini orada ifade etmek durumunda kalıyor, sol cenah. Ve bir sıkıntı var; sadece orada kitleselleşebiliyorlar. Ama bu kitleselleşmenin de kendi sol jargonlarına çok uygun olmadığını görüyorlar. Bana kalırsa dramatik bir sorunla karşı karşıyalar. Ama şunu söyleyelim, AK Parti iktidarının aşağı yukarı 5-6 senelik döneminde liberal sol değilse bile soldan gelen birtakım liberallerin iktidarın politikalarının oluşumunda büyük kitleden fazla etkin olduklarını görürsünüz. Bu liberalleri kategorize edip suçlamak yerine... Muhafazakarlar, Müslümanlığını ön-
celeyen insanlar fikri anlamda daha yetkin olsalardı acaba liberal entelektüel kesim dediğimiz kesim siyasal iktidar üzerinde bu kadar etkin olabilir miydi? Bu kesimin fikri anlamda yetkinliğini biraz daha artırması gerektiğini söyleyebiliriz.

Mercan: Burada bir örnek geldi aklıma; mesela 1983'te Demokratik Sol Parti Özal'la seçim konuşmasına çıktığında televizyonda, köprüyü satacağım demişti, sattırmam dedi. Aradan ne kadar yıl geçti... hala

köprüye karşı... Şimdi bunun mantıklı ya da izah edilir bir tarafı var mı?

Erdoğan: Köprüye karşı çıkılmasının en önemli nedeni orada orman tahribi. Şimdi bunu realize edecek, bunu bu şekilde eleştirebilecek bir ses de çıkmıyor. Liberalleri eleştiriyorsunuz ama diğer taraftan başka eleştiri de yükselmiyor. Burada bir çelişki yok mu sizce?

Mercan: Muhalif olması gereken bir duruştan bahsettik. Müslüman kimlik haksızlığa karşı olacak, bu anlamda sadece karşı olmanın konforunu yaşamayacak, aynı zamanda üretken bir tavır içerisine girmiş olması lazım. Sadece yeşil alan değil, İstanbul'un mimarisinden de rahatsız olması lazım.

Özkaya: Şehirde medeniyet tasavvurunun olması lazım.

Mercan: Evet, bu bir iktidarı hiç eleştirilemez bulmak da yanlıştır. Yani kendi fikrimiz, iktidara geldiğinde eleştiri hakkımızı kısıtlamamalıyız. Ve bu mimariden rahatsız olmamız lazım. Büyük aileyi içinde barındıran sıcaklığı taşıyan bir mimariden yana olmamız lazım. Bunu bize getirip vermiyorsa bunu talep edip istemedik, hükümetin de eleştirinin önünü açması lazım. Bu, aslında bizim sorunumuz ve arızamız, bizim noksan kaldığımız şeyler. Hükümete orantısız ve haksız yere abanılırken biz de bunu söylememiz yerinde olur mu kaygısı taşıyoruz, bu tartışılır bir şeydir.

Özkaya: Hükümeti siyasal olarak yıpratmak ve bir hükümet değişikliğine gitmek gibi bir politika olmamış olsaydı bu sorunları bizim söylememiz çok daha isabetli olurdu. Kaldı ki Sadettin Ökten gibi birtakım insanlar çok açık ve net bir şekilde söylediler. "Bina yüksekliğine şöyle bir dönün bakın, kuşlar hangi yükseklikten uçuyor bir dönün bakın" diye de önemli bir noktaya dikkat çekti. Bir takım eleştiriler var ama bunun çok daha ileri noktalara taşınması ve aynı zamanda şehir ve medeniyet üzerinden bir teorinin geliştirilmesi gerekiyor. Ama öyle bir durum meydana geldi ki evinizi yakıyorlar, siz evinizin eskisi ile uğraşır hale geliyorsunuz. Önce yangını söndürelim anlayışı ön plana çıkmış. Çünkü açık söyleyelim son zamanlarda olan işlere dönüp baktığımız zaman aşağı yukarı

renkli devrimlerde olan şeylerin buralarda da yapılmaya çalışıldığını görüyorsunuz. Fakat şartlar aynı olmadığı için çok fazla sonuç vermiyor. İşte bir seçim öncesi yapılanlar var, bir kaos meydana getirmek ve ülkenin idare edilemediğini söylemek.

Mercan: Bir ekleme yapayım, sivil toplum kullanımının sizin bu sorunuz üzerinden iyi bir açılım getireceğini düşünüyorum. Genelde sivil topluma, sol üzerinden karşı çıkma kültürü olarak ortaya koyabiliriz. Ama sivil toplum dediğimiz zaman, ama arka planda inşaaya dönük olması lazım.

Özkaya: Şimdi bakın, renkli devrimler nasıl oluyor? Yaygın bir toplumsal huzursuzluk meydana geliyor. Türkiye’de birtakım huzursuzluklar var ama yaygın bir toplumsal huzursuzluktan bahsetmek mümkün değil. İşte Ahmet’in dediği gibi bir algı yaratarak yaygın bir toplumsal huzursuzluk varmış gibi bu 15-20 gün değerlendirilecek. İkincisi uluslararası STK’ların buradaki STK’ları bilgilendirmesi, örgütlenmesiyle finanse etmesi diye bir durumla karşı karşıyayız. Bu, Gezi’ye giden herkes kötü niyetliydi anlamına gelmez. Gezi’ye gidenlerin çoğu iyi niyetli... Ukrayna’da şu anda ülke bölünüyor. Eylemcilerin hepsinin çok kötü niyetli olduğunu düşünemeyiz. İnsanlar orada o soğukta oturuyorlar, elbette ve AB’dir. bir arzuları bir istekleri var. Ama ülkemizin genel iklimine de dönüp bakmak lazım, kimlerin hangi şekilde müdahil

olabileceklerine ilişkin de bir tasavvurumuzun olması lazım. Orada Kırım dururken, orada Sivastopol’da Rusya’nın en büyük donanması dururken sizin Rusya’nın önünü keserek orada donanmasını sahipsiz bırakmak gibi bir sonucu üretecek eylemleri yaparsanız... kaldı ki Avrupa Birliği ve Amerika Birleşik Devletleri doğrudan burayı karıştırdı ve uğraştı. İşte bu ülkeyi işgale ve bölünmeye düçar ettiniz. Nihayet Rusya’nın burnunun dibinde bunu yaparsanız Rusya size müdahil olur. 1962 yılında Rusya Küba’ya birtakım dinleme cihazları koydu, birtakım askeri tesisler açtı. Amerika bunu savaş sebebi saydı ve nükleer savaşa ramak kaldı. Demek istediğim, sizin özgürlük talebiniz bir iklimin içinde, teorik olarak hep

var olmalıdır, eyvallah. Ama bunların realiteye geçmesi bir iklimin içinde mümkün olabilecek şeydir. Eğer her şeye rağmen ben olacağım dersenez, birisi müdahil olur ve ülkenizi... Ukrayna'nın bugün hangi hale geldiğini görüyoruz. Ve benim kanaatimce Ukrayna'da sivil toplum teşekküllerini hareketlendiren, onlara yardım eden, sorunları kullanarak bunları hareketlendiren ABD ve AB'dir. Bölünen bir kısmını kendisi alacak, diğer kısmı da öbür tarafa kalacak, gibi. Ve burada bir dram yaşanıyor. Burada hareket edenlerde elbette özgürlük taleplerini engellemesinler, bir itirazım yok. Özgürlük talepleri devam etsin. Ama ülkeyi yönetilemez hale getirip başkalarının müdahalesine muhtaç hale getirirseniz bundan herkes payını alır. Ve bu işin karşısında birileri böyle yapıyor diye durup beklemek değil, bu işin karşısında aktif olarak durmak gerektiğini de düşünüyorum, eğer bir sivil toplum örgütü grubu varsa.

Mercan: STK'ların 90'lı yıllardaki sorunu, bu STK'ların tam bağımsız olup olmadığı idi.

Erdoğan: *Sermaye ve devlet ilişkisi bağlamında mı?*

Mercan: Evet, bir devlet var mı arkasında yoksa insan diyorsa insan haklarını savunuyorsa mesela evrensel bir konuyu savunuyorsa bu konuda hakikaten samimi olup olmadığını anlamak için onun gelir kaynaklarından tutun da yaptığı faaliyetlere kadar bakmak lazım. Hakikaten bu kurum böyle mi yapıyor? Yani Uluslararası Af Örgütü, mesela dünyanın en büyük sivil toplum örgütüdür. Gerçekten "sivil midir? Şimdi bu ilişki tarzı yerini başka bir ilişki tarzına bıraktı. Adresi belli olan, telefonu olan, bir binada oturan bir sivil toplum kuruluşuydu. Ve bunlar, Küresel BAK'ta olduğu gibi haksızlıklara karşı çıkmak için ya da birbirlerinin faaliyetlerini denetlemek için bir defa özgür olmalılar. Yani kendi yönetim kurullarından karar çıkarmaları lazım. Bu çok önemli... Ama Gezi sürecine geldiğiniz zaman iş tam post moderne döndü. Yönetim kurulundan değil, belki orada tanışan kişilerden bahsediyoruz. Ve bunların yeknesak kararları, imajları olabiliyor. Bunlardan bağımsız olup olmadıklarını da anlayamazsınız. Çünkü bunlar, sadece söz olarak varlar ve ironi olarak ortadalar. Yani bu

değişimi ve başkalaşımı görmek lazım... 90'larda çok mu sağlıklıydı? Mesela bir küçük hatıramı anlatayım, biz o zaman 98 yılında başörtüsü sorununun çok yoğun yaşandığı yıllarda bir dosya hazırladık. Bu dosyada şunu diyorduk, bu ülkede anayasa böyle diyor, kanunlar böyle diyor, biz başörtüsünü kişinin inancından doğan bir özgürlük hakkı olarak görüyoruz, biz bir insan hakları kuruluşuyuz. Biz bunu böyle yaptık ve mücadelemizi böyle sürdürüyoruz. Siz bu konuda nasıl düşünüyorsunuz, biz yanlış mı yapıyoruz yoksa doğrusunu mu yapıyoruz, diye 200 kuruluşa dosyayı yolladık, cevap bekledik. Bu aynı zamanda onları bir test anlamına da geliyordu. Bağımsızlar mı, nasıllar? Özgürlükçüler mi yoksa nasıl davranıyorlar, diye. 200 kurumdan 10 tane cevap geldi. Birisi Uluslararası Af Örgütü, o da yani mecbur kaldı da görüş verdi. Bir kısmı Amerika'da yaşayan İranlılardan, "iyi oluyor size işte molla rejimimi getireceksiniz" diyen şeylerdi. Yani sivil toplum kuruluşu dediğimiz şeylerin de çok masum olmayan yönleri olduğuna ben o günden başlayarak inandım. Bir defa şunu çok iyi bilmemiz lazım, siyasetten kopuk değillerdi ama şimdi siyasetin tam göbeğinde...

Özkaya: Tam göbeğindeler ve siyasal bir fonksiyon icra ediyorlar. Yani eski sivil toplum algısının değiştiği ve yeni bir duruma evrildiğini görüyoruz.

Erdoğan: *Sivil toplumun küresel bağlarını farklı boyutlarıyla konuşmaya çalıştık. Ben ikinize de çok teşekkür ediyorum. Ağzınıza sağlık...*

Ahmet Mercan

Bayburt Endüstri Meslek Lisesini bitirdi (1975). İstanbul'da grafikerlik, ajans editörlüğü, Selâm dergisi yazı işleri müdürlüğü ve yöneticilik yaptı. 1988'den beri Anlam Ajans yayın yönetmenliğini sürdürüyor. Şiir dışında deneme, inceleme, oyun, masal türlerinde de eserler verdi. Sesli yayıncılıkta Bant Tiyatrosu türünde çok sayıda senaryo yazdı, yönetmenlik yaptı. Pamuk Bulut Ormanı isimli oyunu 2000 yılında İstanbul Şehir Tiyatrolarında sahnelendi. Otuzdan fazla oyunu çeşitli radyolarda seslendirildi. 50'den fazla şiiri bestelendi. Yazı ve şiirleri Selâm, İmza, Yeryüzü, Özüлке, Kar-delen ve Umran dergilerinde yayımlandı.

Cevat Özkaya

1974'te İstanbul Eğitim Enstitüsü Türkçe Bölümü'nü bitirdi. 1976'da Pınar Dergisi'nin yazı işleri müdürü oldu. Pınar Yayınları (1979)'nın kurucuları arasında yer aldı. Yine kurucuları arasında bulunduğu Bosna Dayanışma Grubu (1992)/Dayanışma Vakfı (1994)'nin 2000 yılına kadar başkanlığını yürüttü. 2005'te insan hakları derneği Mazlum-Der'in genel başkanlığını yaptı. Araştırma ve Kültür Vakfı'nın yöneticilerindedir.

> DÜBAM YUVARLAK MASA TOPLANTILARI

SİVİL TOPLUM VE KÜRESEL SİYASET

Moderatör: Aynur ERDOĞAN

> 2014 MART
DÜNYA BÜLTENİ ARAŞTIRMA MASASI

DÜBAM Yayınları
Küresel İletişim Merkezi
Barbaros Bulvarı, Balmumcu / Beşiktaş
Tel: (0212) 274 80 21 – 274 80 22
www.dunyabulteni.net

